

DN Debatt. **”Var femte äldre stängs ute i det nya digitala samhället”**

Dagens digitala apparater är avsevärt mera krävande att bemästra än vad radion och teven var och de fungerade i tio, femton år. En surfplatta däremot kan vara svår att uppdatera och hålla funktionsduglig redan efter fem år, skriver artikelförfattarna. Foto: TT

Vår riksomfattande enkät visar att minst 400.000 äldre i praktiken står utanför det digitala samhället. Och problemet är inte övergående. Det innebär att det måste finnas välfungerande alternativa kanaler och tjänster även framgent. Myndighetskontakter måste enkelt kunna skötas per telefon, brev eller genom besök, skriver tre forskare.

För knappt ett år sedan skrev civilminister Ardalan Shekarabi [här på DN Debatt](#) att digitaliseringen av offentlig sektor ska ”snabbas på”, dels för att effektivisera verksamheten, dels för att öka servicen till allmänheten. Ambitionerna är naturligtvis vällovliga. Men dessvärre är analysen av användarna, medborgarna, tämligen frånvarande i debattartikeln – liksom i de flesta av de dokument som departementen producerar med syftet att påskynda digitaliseringen.

I forskningsprojektet ”Ung teknik, äldres vardag” studerar vi svenskar mellan 65 och 85 år och deras användning – och icke-användning – av digital teknik i form av exempelvis datorer, smarttelefoner och surfplattor.

Vår riksomfattande enkät visar att 20 procent av de äldre helt saknar apparater som gör internetanvändning möjlig.

Omräknat till reala tal blir det minst 400.000 individer. För dessa är alltså livet som före datorn och internet, men med den stora skillnaden att det inte görs några telefonkataloger längre, och dessutom är svårt att per telefon informera sig om busstider eller om bankkontoret håller öppet.

Ytterligare 14 procent har endast en apparat, vilket betyder att de i vart fall har tillgång till teknik, antingen i hemmet med dator eller surfplatta, eller också ute med smarttelefon.

Somliga förvånas över att en så stor andel som var femte äldre i praktiken står utanför det digitala samhället. Det är lätt att bara ta för givet att snart sagt alla, även äldre, numera finns på Facebook eller sträcktittar på tv-serier. Men 20 procent är av allt att döma en siffra i underkant, eftersom personer som saknar teknik är något mindre benägna än andra att delta i enkätundersökningar.

Med stigande ålder minskar resurserna, och risken för utfasning av användare ökar. För överskådlig tid kommer det därför att finnas ett betydande antal äldre som står utanför det digitala samhället eller bara sparsamt förmår använda tekniken.

När skeptiker väl accepterat att 20 procent faktiskt är en rimlig siffra, brukar de invända med att det hela ändå måste vara en generationsfråga och ett övergående problem. Det vill säga: om tio år, när dagens 65-åringar är 75, då, om inte förr, måste väl ändå nästan alla människor ha digitaliserat?

Detta är delvis korrekt, men inte helt. Innehav och användning av digital teknik är nämligen både en fråga om generation, och en fråga om ålder. Våra analyser visar att såväl innehav som användningsrepertoar minskar högre upp i åren. Men minskningen förklaras inte enbart av

generationstillhörighet, utan också av att de resurser – som är nödvändiga för att vara digitalt aktiv – tenderar att minska under pensionsåren. Därför kommer det lång tid framöver finnas äldre som saknar eller har svårt att använda digital teknik.

Forskningen brukar framhålla tre i sammanhanget centrala resurser: materiella (som inkomst och bostadssituation), diskursiva (utbildning och datorerfarenhet från yrkeslivet) samt sociala (familj och nätverk). Ju mer vi har av dessa resurser, desto större är sannolikheten att vi har flera apparater och dessutom är frekventa och mångsidiga användare. Och tvärt om, ju mindre vi har, desto troligare är det att vi saknar teknik eller använder den i begränsad omfattning.

Det är inte billigt med digital teknik, vilket ibland glöms bort. Det är svårt att komma under en årskostnad på sju tusen kronor för ett hushåll med dator, internet och smarttelefon. Tekniken är inte heller enkel att hantera. Den som är välutbildad och har arbetat med datorer är gynnad. Likaså den som har familj och vänner som kan konsulteras för inköp, installation och problemlösning.

Under pensionsåren sker för de flesta ett resurstapp: inkomsterna tenderar att minska, de sociala nätverken att krympa. Med åren blir det därtill svårare att lära nytt. Och dagens digitala apparater är avsevärt mera krävande att bemästra än vad radion och teven var. Dessa kunde nästan alla använda, och de fungerade i tio, femton år. En surfplatta däremot kan vara svår att uppdatera och hålla funktionsduglig redan efter fem år.

Teknikskiften är särskilt känsliga: när teknik fasas ut, fasas också en del användare ut. Alla klarar inte de nödvändiga nyinköpen eller de förändringar de innebär. Det är sällan den nya apparaten ser likadan ut, och hanteras på samma sätt, som den gamla.

Med stigande ålder minskar resurserna, och risken för utfasning av användare ökar. För överskådlig tid kommer det därför att finnas ett betydande antal äldre som står utanför det digitala samhället eller bara sparsamt förmår använda tekniken.

Våra resultat innebär naturligtvis inte att digitaliseringssträvandena ska hejdas. Men i fortsättningen är det angeläget att mycket tydligare inkludera medborgarna – de som ska ha nytta av digitaliseringen – i processen. Detta kan inte ske utan att kommande tekniska förändringar och planer på digitalisering informeras av konkreta användarstudier, något som är blygsamt närvarande i det arbete som pågår i dag.

Det är också viktigt att alla de människor, inte bara äldre, som saknar digital teknik eller har svårt att använda den, erbjuds välfungerande alternativa kanaler och tjänster.

Myndighetskontakter måste alltså även framgent enkelt kunna skötas per telefon, brev eller genom besök.

Lika angeläget är det att hitta sätt att stötta äldre som är digitalt aktiva att fortsätta vara detta längre upp i åren. En majoritet, 62 procent, använder internet varannan dag eller oftare. Redan nu görs insatser av äldreorganisationer – SeniorNet är ett föredömligt exempel – där äldre inte bara utbildas utan också fortbildas för att hålla kunskaper och färdigheter levande. Dessutom innebär föreningsformen att människor lär känna varandra och därigenom kan hjälpas åt och samarbeta för att klara en komplicerad digital medievardag.

Medborgarnas förmåga att upprätthålla och utveckla sina digitala kompetenser är avgörande för huruvida digitaliseringens många goda möjligheter ska kunna realiseras. Frivilligorganisationernas arbete täcker inte på långt när behoven. Men med mera genomtänkta strategier från statsmakternas sida, som i högre grad också intresserar sig för

teknikens användare, finns goda förutsättningar för framtida framgångsrika samarbeten.

DN Debatt. 2 oktober 2017

Detta är en opinionstext i Dagens Nyheter. Skribenten svarar för åsikter i artikeln:

Tobias Olsson, professor i medie- och kommunikationsvetenskap, Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet.

Ulli Samuelsson, lektor i pedagogik, Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping University.

Dino Viscovi, lektor i medie- och kommunikationsvetenskap, Institutionen för samhällsstudier, Linnéuniversitetet, Växjö.

Forskarna är verksamma i projektet "Ung teknik, äldres vardag: Domesticeringsforskning för digital policy" som finansieras av Forte.